

# **ВПЛИВ ТРАВМАТИЧНИХ ПОДІЙ НА ОСОБИСТІТЬ: ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ**

Діденко Галина Олексіївна

*аспірантка*

*Херсонського державного університету*

*м. Херсон, Україна*

Шебанова Віталія Ігорівна

*кандидат психологічних наук, доцент*

*Кафедра практичної психології*

*Херсонського державного університету*

*м. Херсон, Україна*

# **EFFECT ON PERSONALITY TRAUMATIC EVENT: A HISTORICAL PERSPECTIVE**

Galina Didenko

*graduate student*

*Kherson State University*

*Kherson, Ukraine*

Shebanova Vitalia

*Ph.D. in Psychology, Docent*

*Department of Applied Psychology*

*Kherson State University*

*Kherson, Ukraine*

На сучасному етапі розвитку психологічної думки в Україні, гостро актуалізувалося питання особливостей та наслідків дії травматичних подій на людину, як реакції на соціально-політичні події в країні та світі. Ґрунтуючись на накопиченому теоретичному та емпіричному матеріалі минулого сторіччя, слід враховувати зміну не тільки в соціально-політичному ключі, а й на ментальному рівні для розширення вже існуючих знань та доповнення їх новими.

Вивчення питань, пов'язаних з психологічною травмою та її наслідками, стало актуальним на рубежі XIX та XX століття.

Враховуючи той факт, що дослідження формування та дії на людину психологічної травми проводилось на стику декількох наук – психології, психіатрії, медицини, – виділення суто психологічного напрямку в аналізі даної проблеми дещо ускладнюється.

В історичному контексті розгляду розвитку поглядів на причини виникнення та дії травми на людину, базуючись на аналізі наукової літератури з теми, можемо визначити декілька етапів у розв'язанні питань, пов'язаних з цією проблематикою.

*Першим етапом* у розвитку поглядів на травму можна вважати вивчення особливостей виникнення та протікання істерії у жінок. З кінця XIX сторіччя вивченням істерії займався J-M. Charcot, продовжили його розробки S. Freud, P. Janet, W. James, S. Breuer. Зокрема, J-M. Charcot відзначав, що симптоми істерії, що нагадували неврологічні ушкодження (руховий параліч, втрата чутливості, судоми та амнезія) мають психологічне походження, так як можуть бути нав'язані штучно та зняті за допомогою гіпнозу. При цьому, на відміну від своїх послідовників, J-M. Charcot приділяв увагу лише симптоматичним проявам істерії, ігноруючи внутрішні детермінанти істеричних проявів [1].

Пошук причини прояву симптомокомплексу істерії, викликав інтерес широкого кола спеціалістів не тільки у питаннях, пов'язаних з подолання її зовнішніх проявів, а й з розв'язанням внутрішніх причин.

*Другий етап* пов'язаний з Російсько-японською війною (1904 – 1905), Першою (1914 – 1918) та Другою (1939 – 1945) світовими війнами. У світлі тодішніх суспільно-політичних подій, увага психологів та психіатрів була зміщена у русло питань, пов'язаних з воєнною травматизацією.

Зокрема, даний напрямок досліджень представлений роботами: М. І. Аствацатуров, В. М. Бехтерев, С. Д. Владичко, О. М. Леонтьев, О. Р. Лурія, Д. М. Узнадзе, Г. Є. Шумков, Е. Краерелін, С. Myers та інші.

Вітчизняні дослідники воєнного та післявоєнного часу зосереджувались на поясненні дії наступних провокуючих факторів: підвищення рівня чутливості до психотравмуючих факторів через постійну дію на особистість умов бойового стану (В. О. Гіляровський) [2]; емоційне виснаження, як наслідок перманентної дії психотравматичної ситуації (Г. Є. Сухарева, Є. К. Краснушкін); дія психотравмуючих факторів не тільки на психіку особистості, а й на весь організм в цілому (В. О. Гіляровський, В. Г. Архангельський); вплив на особистість війни є гетерогенним, представляє собою результат взаємодії багатьох факторів (В. О. Гіляровський, Е. М. Залкінд, Є. М. Попов).

Розповсюджений у воєнні та післявоєнні часи термін «травматичний невроз» використовувався психологами та психіатрами до кінця Другої світової війни, проте, був виключений з офіційних класифікацій. Була намічена тенденція до виділення специфічних синдромів, які проявлялися у постраждалих від різних катастроф. Взагалі, у зарубіжній психологічній науці симптоми, виокремленні А. Kardiner збереглись, хоча механізм і фактори впливу бойових дій на людину знайшли своє поглиблення та уточнення у дослідженнях, пов'язаних з війною у В'єтнамі.

Основу в підході до діагностики та корекції психологічних наслідків травми на *третьому етапі*, пов'язаному з війною у В'єтнамі (1957 – 1975) та Афганістані (1979 – 1989), склала концепція відстрочених реакцій на травматичні події.

Дослідження психологічної травми вітчизняними вченими були продовжені під час та після закінчення війни в Афганістані. Зокрема, результати досліджень представлені в роботах: С. В. Захарикова, В. Є Попова, П. В. Каменченка та ін. [3]. Їх дослідження зосереджувались на вивченні окремих аспектів психологічної травми.

Протягом більшої частини ХХ сторіччя, здебільшого, досліджувався вплив травматичних подій на учасників бойових дій. При цьому, дослідженню мирних жителів увага стала приділятися лише з 1970-х років, що пов'язано з розвитком жіночого визвольного руху.

*Четвертий етап* – найбільш наближений до сучасності, актуалізувався як наслідок появи феміністського руху та пов'язаний з наслідками дії на особистість сексуального насильства, насильства у сім'ї. Одними з перших цією темою зацікавились А. Burgess і R. Holmstrom, D. Kilpatrick, L. Veronen, C. Best.

Вітчизняними вченими травматичні події, пов'язані з насильницькими діями, досліджувалися на міждисциплінарному рівні та, здебільшого, зводились до віктимології. Тобто, до питання про те, як поведінка і психологічні характеристики жертви вплинули на розвиток та розв'язання кримінальної ситуації (Ю. М. Антонян та ін.).

Слід зазначити, що окремою віхою досліджень травматизації в психологічній науці на кожному з зазначених вище етапів були дослідження, спрямовані на виявлення місця та ролі окремих типів травматичних ситуацій. На сьогодні існує велика кількість різних досліджень, що присвячені окремим наслідкам окремих видів психотравми (О. І. Адаєв, Ф. Ю. Василюк, М. А. Падун, Л. Р. Правдіна, Т. М. Титаренко, Л. В. Трубіцина та ін.).

Слід враховувати ту особливість, що досі триває дискусія відносно того, чи може бути факт травматизації достовірним та реальним чи, все ж, є вірогідність того, що це, здебільшого, вигадки.

Вивчення та розкриття питань, пов'язаних з травматичною подією має міждисциплінарне значення. Підвищення уваги до теми травматизації в психологічній науці пов'язане зі значимими подіями на суспільно-політичному

рівні. Визначено, що як психологічна, так і психічна травми в ряді робіт – це реакція на значимі, відмінні від повсякденного досвіду події, тому дані терміни ми можемо розглядати як синонімічні. Встановлено, що травматична подія чинить порушення на різних рівнях життєдіяльності людини, в залежності від її інтенсивності.

Так, В. І. Шебанова зважаючи на негативний характер психоемоційних переживань щодо перебування у ситуації хронічного відчуття незадоволеності власною вагою та наполегливого прагнення до зниження ваги розглядає перебування у такій ситуації як *травматичний тілесний досвід*, як хронічний стрес або як проблемну, кризову, травматичну життєву ситуацію, що переживається особистістю у контексті її життєвого шляху [4]. Окрім цього дослідниця розглядає вплив «насильства у ситуаціях приймання їжі» («харчового насильства») як чинник викривлення харчової поведінки [4].

Встановлено, що у групах негативний контекст переживань життєвого шляху пов'язаний переважно з батьківською родиною, зокрема з ситуаціями фізичного й психологічного насильства. Серед них значущий відсоток негативних подій складають спогади на тему

Сучасний етап, пов'язаний з дослідженням психологічної травми у внутрішньо переміщених осіб, учасників воєнних дій на сході України (з 2014) зараз знаходиться на початковому етапі. Також, зростання інформаційної насиченості, ментальні зміни в житті сучасних українців актуалізують питання впливу травматичного досвіду на життя особистості. Вважаємо доцільним, враховуючи недостатню розробленість зазначеної вище тематики, зосередити подальші дослідження на виявленні та аналізі впливу травматичних подій на стиль життя сучасних українців в умовах складних соціально-політичних подій.

Література:

1. Герман Д. Психологічна травма та шлях до видужання: наслідки насильства – від знущань у сім'ї до політичного терору [пер. з англ. О. Лизак, О. Наконечна, О. Шлапак] / Д. Герман. – Львів : Старого Лева, 2015. – 416 с.

2. Гиляровский В. А. Избранные труды / В. А. Гиляровский. – М. : Медицина, 1973. – 328 с.
3. Кикозашвили Д. Л. Психологические основы реабилитации инвалидов военной службы / Д. Л. Кикозашвили, О. И. Петрова, Н. Ю. Сысоева, Н. Б. Шабалина // Медико-социальная экспертиза и реабилитация. – 2000. – № 1. – С. 3-6.
4. Шибанова В. І. Феноменологія харчової поведінки у континуумі «норма–патологія» : Монографія / В. І. Шибанова. – Херсон : ПП Вишемирський В.С., 2016. – 612 с.